

УДК 658.5: 338.242.2

О. Б. Погайдак

доктор економічних наук, старший науковий співробітник

Р. П. Шерстюк

кандидат економічних наук, докторант

О. І. Вівчар

кандидат економічних наук, доцент
Тернопільський національний економічний університет

СТРАТЕГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ СОЦІОГУМАНІТАРНИМИ ЧИННИКАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ ПОСТТРАНСФОРМАЦІЙНИХ УМОВАХ

У статті зазначено, що в сучасних умовах дисбалансу економічних процесів одним із найважливіших аспектів зміцнення економічної безпеки підприємств є активний вплив соціогуманітарного чинника. Зауважено, що в таких умовах функціонування сучасного економічного простору вимагає формування та зміцнення єдиного соціогуманітарного вектора, який потребує вирішення низки завдань, серед яких – підвищення ефективності витрачання коштів, які виділяють для підтримки соціогуманітарної компоненти підприємств; нарощування дослідницького потенціалу на основних напрямках їх функціонування; інвентаризація структур багаторівневої управлінської системи; розвиток інструментів і механізмів координації та взаємодії між усіма суб'єктами державної політики. Наголошено, що в контексті посткризового відновлення є досить актуальним формування структурних елементів розроблення стратегії соціогуманітарної компоненти економічної безпеки підприємств в умовах макроекономічної нестабільності.

Ключові слова: економічна безпека підприємств, соціогуманітарні чинники, управління соціогуманітарними чинниками, соціогуманітарна компонента, механізм управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств, стратегії соціогуманітарної компоненти.

I. Вступ

В сучасних умовах турбулентності економічних процесів комплексний механізм управління соціогуманітарними чинниками є сукупністю різних за природою способів цілеспрямованого впливу суб'єктів управління на їх діяльність і на фактори й чинники, від яких залежить результат соціального розвитку підприємницьких структур, для досягнення цілей соціальної політики. Маємо зазначити, що при цьому залежно від факторів соціогуманітарного управління, які можуть мати економічну, соціальну, організаційну, політичну та правову природу, виокремлюють економічні, мотиваційні, організаційні, політичні, соціальногуманітарні та правові механізми, які формуються під впливом права та мають застосовуватися в комплексі.

Питання соціальних і гуманітарних чинників у системі економічної безпеки підприємств розглядали Б. Андрушків, А. Баланда, М. Єрмошенко, В. Захарченко, Є. Лисицина, Е. Лібанова, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Пирожкова, М. Флейчук, У. Щурко, а також зарубіжні дослідники: Д. Бекер, Ч. Волен, С. Гантінгтон, Л. Гончаренко, М. Грондона, І. Ерліх,

Р. Інглгарт, Л. Коженювські, Р. Латов, Г. Моргентан, Е. Олейников, М. Портер, Дж. Райда, Дж. Свіні, В. Сенчагов, Л. Філліпс, М. Флейчук, В. Франчук та ін.

II. Постановка завдання

Метою статті є дослідження стратегічних орієнтирів економічної безпеки підприємств у контексті соціогуманітарного виміру, розкриття особливостей формування механізму управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств, а також виокремлення структурних елементів розроблення стратегії соціогуманітарної компоненти економічної безпеки підприємств в умовах макроекономічної нестабільності.

III. Результати

Як би парадоксально це не звучало, управління соціогуманітарними чинниками, зважаючи на складність управління соціогуманітарним розвитком, являє собою багаторівневу систему економічної безпеки підприємств взаємопов'язаних механізмів різного характеру. Водночас досить складно виділити які-небудь "чисті" однорідні механізми, які не мали б однорідних механізмів іншої природи (наприклад, були лише правовими без ознак мотиваційних, соціальногуманітарних чи економічних). У таких умо-

вах функціонування виділення механізмів за принципом однорідності визначається наявністю провідних ознак.

З практичного погляду, ефективність зміцнення економічної безпеки підприємств забезпечується правильним вибором сукупності інструментів. Адже інструменти управління соціогуманітарними чинниками – це специфічні засоби, знаряддя, за допомогою яких здійснюється реалізація соціальних зобов'язань держави та підприємств [6].

У таких умовах функціонування важливим аспектом є формування ефективного організаційно-економічного механізму управління цією науковою проблематикою. Механізм управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств – це система організаційно-економічних і правових заходів із запобігання соціально-економічним загро-

зам, що охоплює такі елементи: об'єктивний і всебічний моніторинг соціально-економічної політики держави та підприємницьких структур зокрема з метою виявлення та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз у соціальній сфері; вироблення гранично допустимих значень соціально-економічних показників, недотримання яких призводить до нестабільності й соціальних конфліктів; діяльність держави щодо виявлення та запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам у соціальній сфері економічної безпеки підприємств. Як основу механізму управління соціогуманітарної складової економічної безпеки підприємств треба розглядати сукупність об'єктивних залежностей і зв'язків між явищами та процесами соціально-економічного життя в їх саморозвитку та динаміці (рис. 1).

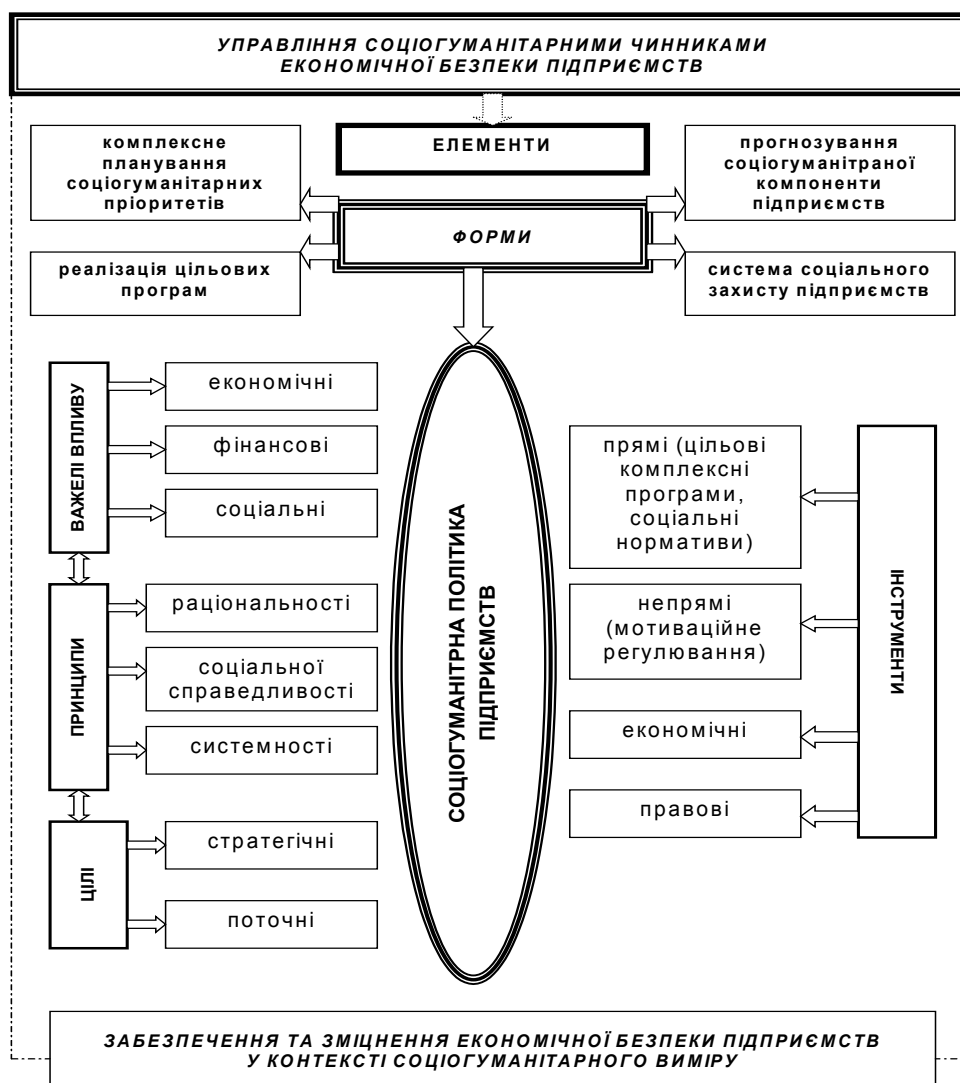

Рис. 1. Структурно-логічна схема управління системою економічної безпеки підприємств у контексті соціогуманітарної компоненти

Джерело: розроблено автором.

Доцільно акцентувати на тому, що в структурі механізму управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки

підприємств варто виокремити такі підсистеми в межах єдиного механізму: підсистема самозабезпечення необхідних парамет-

рів соціальної взаємодії та розвитку підприємств; підсистема державного регулювання стану соціальної безпеки підприємницьких структур.

У контексті досліджуваної проблематики можна стверджувати, що основними проблемними аспектами управління соціогуманітарними чинниками економічної безпеки підприємств є: високий рівень тіньової зайнятості; велика кількість економічно неактивного населення працездатного віку; відставання якості робочої сили від потреб сучасної економіки; дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили практично за всіма групами професій; суттєвий рівень безробіття серед молоді; низький рівень підприємницької ініціативи громадян [4].

Зауважуємо на тому, що в межах наукових досліджень акцент треба зробити на тому, що соціогуманітарна компонента, спрямована на формування та зміцнення економічної безпеки підприємств, визначає такі вектори:

- створення умов для підвищення соціально-економічної активності працівників, застосування сучасних мотиваційних і стимулюючих механізмів високопродуктивної праці, які б сприяли посиленню спонукальних мотивів і стимулів активізації трудової діяльності, підвищенню зацікавленості працівників у кінцевих результатах, пошуку додаткових резервів підвищення зацікавленості працівників, посиленню адекватності мотиваційних механізмів продуктивної праці динаміці та змісту соціально-економічних перетворень підприємницьких структур [7];
- забезпечення достатнього життєвого рівня кожного працівника на основі здійснення зваженої активної політики доходів, зменшення їх диференціації, запобігання бідності, обмеження соціального розшарування населення за рівнем доходів, стимулювання, формування стабільного платоспроможного попиту населення на основі самоствердження кожним працівником свого добробуту, мікросхеми своєї соціальної безпеки відповідно до власного трудового внеску й міри соціально-економічної активності.

Водночас треба особливо наголосити, що функціонування механізму управління соціогуманітарних чинників економічної безпеки підприємств досить часто розглядають з погляду необхідності забезпечення економічного розвитку як найактуальнішого імперативу та пропонують розглядати за такими рівнями:

1. Стратегічний рівень. Полягає в ліквідації соціальних суперечностей або, щонайменше, їх локалізації та послабленні. Цей рівень характеризується виробленням системоформуючих соціально-еко-

номічних рішень, що відображаються в стратегіях, перспективних програмах забезпечення соціальної безпеки підприємств та є основою побудови економічної політики держави.

2. Тактичний рівень. Полягає у вирішенні завдань, пов'язаних із ліквідацією конкретних видів загроз або запобіганням їх впливу на соціальну сферу підприємницьких структур. Охоплює комплекс превентивних заходів.
3. Оперативний рівень. На цьому рівні функціонування механізму управління соціогуманітарних чинників економічної безпеки підприємств має знаходити вираження в ліквідації наслідків загроз і негативних впливів, відшкодуванні завданих збитків. Цей рівень містить у собі комплекс оперативних заходів забезпечення безпеки соціальної сфери [3].

Розвиток соціогуманітарної компоненти економічної безпеки підприємств у сучасних умовах, на думку економістів, має базуватися, передусім, на: впровадженні в цю сферу інформаційно-комунікативних технологій; модернізації, спрямованої на підвищення продуктивності праці в означеній сфері; мотивації, що сприяє подоланню негативних явищ; матеріалізації, що сприяє досягненню чітко визначених параметрів і показників соціогуманітарної компоненти; певному світогляді, який забезпечує надання нового бачення цілеспрямованої усвідомленої діяльності всіх складових соціогуманітарної сфери [1].

Основними напрямками діяльності щодо вирішення окреслених завдань є:

- покращення інституційного забезпечення функціонування соціогуманітарної сфери;
- удосконалення законодавчого й організаційно-правового забезпечення процесів формування та зміцнення єдиного соціогуманітарного простору;
- здійснення аналітико-прогнозного супроводу й моніторингу відповідних процесів на державному, регіональному та місцевому рівнях;
- налагодження потужної системи інформаційної підтримки, розвиток внутрішньої та зовнішньополітичної інформаційно-комунікативних стратегій;
- стимулювання міжрегіональної інтеграції та гармонійне поєднання загальнодержавних і регіональних інтересів [8].

З практичного погляду, з метою вдосконалення економічної безпеки підприємств у контексті соціогуманітарної ефективності необхідно, на нашу думку, здійснити низку практичних заходів, а саме: адаптувати українське законодавство до нових умов формування й реалізації соціогуманітарної політики; прийняти низку законодавчих актів, що регламентують спільну діяльність приватних інвесторів і держави у сфері соціогуманітар-

ного виміру; сприяти активній участі бізнес-співтовариства; зорієнтувати державні й регіональні цільові програми в контексті соціогуманітарного виміру; створити умови щодо формування партнерами від соціогуманітарної сфери позитивного образу бізнесмена й корпорації, які відіграють вагомую роль у соціогуманітарному розвитку суспільства; поши-

рити ринкові відносини на окремі сектори сфери соціогуманітарного чинника економічної безпеки підприємств [2].

У сучасних посттрансформаційних умовах більш детально ми сформуваємо етапи формування та реалізації стратегії соціогуманітарної компоненти економічної безпеки підприємств (рис. 2).

Рис. 2. Етапи формування та реалізації стратегії соціогуманітарної компоненти економічної безпеки підприємств

Джерело: розроблено автором.

Неможливо залишити поза увагою те, що при формуванні стратегічних орієнтирів економічної безпеки підприємств у контексті зміцнення соціогуманітарної компоненти необхідно включати такі складові:

- діагностика кризових ситуацій соціогуманітарної сфери підприємницьких структур;
- поділ об'єктивних і суб'єктивних негативних впливів на соціогуманітарну сферу підприємств;
- визначення переліку заходів щодо запобігання загрозам економічної безпеки підприємств;
- оцінка ефективності планованих заходів з погляду нейтралізації негативних впливів на соціогуманітарну сферу;

- оцінка ефективності пропонованих заходів щодо усунення загроз економічної безпеки підприємств соціогуманітарної компоненти [5].

IV. Висновки

Досліджуючи цю наукову проблематику, вбачаємо за необхідне зазначити, що до основних пріоритетів соціогуманітарної політики підприємств треба зарахувати: соціальну політику підприємств зі створення умов для реалізації соціального потенціалу працівників; соціальну політику щодо розвитку соціальних відносин; соціальну політику, спрямовану на формування та забезпечення соціальної безпеки працівників.

У таких умовах практичними організаційними заходами, що забезпечують реаліза-

цію стратегії зміцнення економічної безпеки підприємств у контексті соціогуманітарної компоненти, є:

- 1) створення координаційного центру соціогуманітарної сфери на чолі з керівником організації, оперативним органом якого є служба безпеки;
- 2) розроблення й затвердження наказом по підприємству нормативно-методичного забезпечення соціогуманітарної стратегії;
- 3) ресурсне забезпечення та цільове використання ресурсів з метою покращення соціогуманітарної компоненти [9].

Акумулюючи вищенаведене, зазначимо, що пріоритетними напрямками соціогуманітарної та економічної політики в системі економічної безпеки підприємств, спрямованої на стаке підвищення рівня доходів та якості життя працівників, має стати забезпечення конкурентоспроможності національного виробництва підприємств у матеріальній сфері завдяки випереджальному підвищенню продуктивності праці, покращенню організаційної та технологічної структури національної економіки.

Світові реалії та пов'язані з ними виклики вносять постійні корективи в національний соціогуманітарний процес. Пошук адекватних відповідей на зовнішні та внутрішні виклики й загрози має узгоджуватися з послідовною логікою еволюційного розвитку, що сприятиме виходу на принципово нові можливості всіх систем життєзабезпечення українського суспільства. Тож розбудова єдиного соціогуманітарного простору та фундаментальний прорив країни на новий рівень міжнародного позиціонування є процесами взаємопов'язаними та взаємозумовленими.

Серед напрямів подальших досліджень зазначеної проблематики на особливу увагу, на нашу думку, заслуговують перспективи формування в Україні єдиного соціогуманітарного простору як ідентифікаційного середовища економічної безпеки підприємств.

Список використаної літератури

1. Вівчар О. І. Домінуючі тенденції та сучасні проблемні аспекти соціогуманітарного

чинника економічної безпеки підприємницьких структур / О. І. Вівчар // ОСББ: досвід, виклики, перспективи : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. / ТНТУ ім. І. Пулюя. – Тернопіль, 2017. – С. 47–48.

2. Вівчар О. І. Соціальна безпека : навч. посіб. / О. І. Вівчар, А. П. Колесніков. – Тернопіль : ФО-П Шпак В. Б., 2015 – 146 с.
3. Коробчинський О. Л. Методика формування системи економічної безпеки підприємства / О. Л. Коробчинський // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4. – С. 41–45.
4. Куценко В. Парадигма стратегії розвитку соціогуманітарної сфери в контексті глобалізаційних процесів [Електронний ресурс] / В. Куценко, Г. Трілленберг // Вісн. екон. науки України. – 2013. – № 1 (23). – С. 94–100.
5. Москаленко С. О. Завдання держави щодо формування єдиного соціогуманітарного простору України в сучасних умовах / С. О. Москаленко // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2013. – Вип. 2. – С. 3–15.
6. Нескеренко Л. А. Складові управління фінансовою безпекою підприємств [Електронний ресурс] / Л. А. Нескеренко, Ю. М. Рибалка. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/162.pdf>.
7. Рекомендації парламентських слухань “Стратегія гуманітарної політики сучасної України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/>.
8. Трощинський В. П. Соціогуманітарні пріоритети суспільного розвитку України / В. П. Трощинський, В. А. Скуратівський // Вісник НАДУ. – 2013. – № 3. – С. 106–113.
9. Vivchar O. Management system interpreting financial and economic security business in economic processes / O. Vivchar // Mathematics education (Social Sciences). – 2016. – Vol. 11. – № 4. – P. 947–959.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2017.

Погайдак О. Б., Шерстюк Р. П., Вівчар О. І. Стратегические императивы формирования механизма управления социогуманитарными факторами безопасности предприятий в современных посттрансформационных условиях

В статье указано, что в современных условиях дисбаланса экономических процессов одним из важнейших аспектов укрепления экономической безопасности предприятий является активное воздействие социогуманитарного фактора. Отмечено, что в таких условиях функционирование современного экономического пространства требует формирования и укрепления единого социогуманитарного вектора, который требует решения ряда задач, среди которых – повышение эффективности расходования средств, выделяемых для поддержки социогуманитарной компоненты предприятий; наращивание исследовательского потенциала на основных направлениях функционирования; инвентаризация структур многоуровневой управленческой системы; развитие инструментов и механизмов координации и взаимодействия между всеми субъектами государственной политики. Подчеркнуто, что в контексте посткризисного восстановления является весьма актуальным формирование

структурных элементов разработки стратегии социогуманитарной компоненты экономической безопасности предприятий в условиях макроэкономической нестабильности.

Ключевые слова: *экономическая безопасность предприятий, социогуманитарные факторы, управление социогуманитарными факторами, социогуманитарная компонента, механизм управления социогуманитарными факторами экономической безопасности предприятий, стратегии социогуманитарной компоненты.*

Pohaydak O., Sherstiuk R., Vivchar O. Strategic Imperatives Formation Management Mechanism Socio Economic Security Factors in Modern Conditions Post-Transformational

In modern terms the imbalance of economic processes one of the most important aspects of strengthening the economic security of companies is active influence socio-humanitarian factor. In such circumstances, the operation current economic environment requires the formation and strengthening of a single socio-humanitarian vector that requires solving a number of problems, including improving the efficiency of spending allocated to support socio-humanitarian components companies build research capacity in key areas of their operations, inventory structures multilevel management system development of tools and mechanisms for coordination and cooperation between all actors of public policy . Please note that in the context of post-crisis recovery is very important structural elements forming sotsiohumanitranoyi development strategies components of economic security of enterprises in the economic turbulence.

From the practical point of view, the effectiveness of strengthening the economic security of enterprises is ensured by the right choice of a set of tools. After all, tools for managing socio-humanitarian factors are specific tools and tools that help implement the social obligations of the state and enterprises.

Priority areas of socio-humanitarian and economic policy in the system of economic security of enterprises, aimed at steadily increasing the level of incomes and quality of life of workers, should ensure the competitiveness of national production of enterprises in the material sphere due to a protracted increase in labor productivity, improvement of organizational and technological structure of the national economy.

World realities and the challenges they bring make permanent adjustments to the national socio-humanitarian process. The search for adequate responses to external and internal challenges and threats must be consistent with the consistent logic of evolutionary development, which will facilitate the emergence of fundamentally new opportunities for all life support systems for Ukrainian society. Therefore, the development of a single socio-humanitarian space and the fundamental breakthrough of the country to a new level of international positioning are processes that are interrelated and interdependent.

Key words: *economic security, socio-humanitarian factors, management factors humanities, social and humanitarian component management mechanism factors socio economic security, strategy socio-humanitarian component.*